

Barnens rättigheter — är det rätten att inte bli slagen eller kränkt?

Ivan Magnusson

Det som utifrån förslag till ändring av föräldrabalken kan krävas av föräldrar och annan fostrare är att inte misshandla och kränka barnen. Är inte detta en väl begränsad målsättning för dagens lagstiftningsarbete, frågar i nedanstående inlägg Ivan Magnusson, socialdirektör i Uppsala.

Förslag till lag om ändring i föräldrabalken: 6 kap § 3 — Barnet får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

Förslag av socialutredningen: Beredande av vård

§ 1 Underårig som ej kan ges behövlig vård på annat sätt skall beredas vård med stöd av denna lag om

1. brister i omsorgen om den underårige eller annat förhållande i hemmet medför fara för hans hälsa eller utveckling.

Barnens förhållanden i vårt samhälle har fått ökad uppmärksamhet i den aktuella debatten. Konstate- randet att, trots den relativa välfärden, många "barn far illa" har engagerat oss starkt. Diskussio- nerna kring samhällets barnomsorg har krävt upp- märksamhet om barnens villkor i dagens samhälle.

Jag skulle vilja göra några reflexioner kring frågan om barnens villkor utifrån två aktuella förslag på lagstiftningsområdet nämligen socialutredningens förslag och då särskilt förslaget till lag om vård av minderåriga i vissa fall och det förslag till ändring i föräldrabalken som i ett delbetänkande framlagts av utredningen om barns rätt.

Vid sekelskiftet talade man om det 20:e århund-

radet som "barnens århundrade". När Ellen Key i sin bok "Barnets Århundrade" krävde lagstiftning till skydd för barnen var utgångspunkten en annan än vad den är i dag. Men frågan hur långt vi har kommit är berättigad. Var står vi nu när tre fjärde- delar av seklet har gått? Blev det ett "barnens år- hundrade"?

Den lagstiftning vi haft i Sverige ang samhällets möjligheter och skyldigheter att ingripa beträffande barn har alltsedan 1902 års lagar i princip inneburit att samhället skulle skydda barnen från misshandel och vanvård och ta hand om "vanartiga" och över- givna barn. I 1960 års barnavårdslag ges dessutom uttryck för samhällets ansvar att medverka till goda uppväxtförhållanden för barnen.

För detta ges också uttryck i lagstiftningen inom barnomsorgsområdet. Ingenstans ges emellertid i lagstiftningen klara uttryck för att barnens rättighe- ter i förhållande till vuxenvärlden skulle omfatta *en rätt* till goda och gynnsamma uppväxtförhållanden och att samhället skulle ha att garantera en sådan rätt.

Positiva termer

Utan att ha gjort någon grundlig analys av problem- ställningen vill jag som en spontan reaktion påstå att den rätt som barnen genom lagstiftningen har fått

och som nu skall få klara uttryck i föräldrabalken – och detta är i slutet av det som skulle bli barnens århundrade – är rätten att inte bli slagen och rätten att inte bli kränkt. Det som utifrån det föreslagna tillägget i föräldrabalken kan krävas av föräldrar och annan fostrare det är att inte misshandla och kränka barnen. Är inte detta en väl begränsad målsättning för dagens lagstiftningsarbete. Enligt gällande och av socialutredningen föreslagen lagstiftning är det i princip liknande förhållanden som skall vara utgångspunkten för samhällets ingripande till skydd för barnen. Borde inte vår lagstiftning innehålla bestämmelser om barnens rätt i förhållande till vuxna uttryckt i positiva termer och bestämmelser om att en sådan rätt skulle garanteras av samhället.

När utredningen om barnens rätt (SOU 78: 10) nu föreslår tillägg till föräldrabalken nöjer man sig med ett förslag om att barnet inte får utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. När man för att tillvarata barnens rätt i förhållande till vuxna föreslår ny lagstiftning begränsar man sig till att slå fast det som för vuxna under lång tid varit självklarheter både i lagstiftning och i det allmänna medvetandet; nämligen rätten att inte bli slagen och kränkt. Visserligen säger utredningen att den har för avsikt att återkomma till frågan om att i positiva ordalag ange något om den psykiska omvårdnaden. Men är inte detta frågor av så grundläggande karaktär att de nödvändigtvis måste tas upp så snart frågor om barns rätt berörs.

Det måste vara möjligt att i lagstiftning slå fast att barn har rätt till fysiskt och psykiskt positiv livsmiljö och för sin utveckling gynnsamma livsbetingelser. Föräldrar och övriga fostrare för att inte säga alla vuxna skulle ha ansvar för att denna rätt tillgodosågs. En sådan lagstiftning skulle komma att påverka både det allmänna rättsmedvetandet och vara positiv för vuxnas inställning till barn.

Det måste vara möjligt att i lagstiftning slå fast att barn har rätt till fysiskt och psykiskt positiv livsmiljö och för sin utveckling gynnsamma livsbetingelser.

Detta kan innebära att samhället, för att tillvarata barnens bästa, i högre grad borde ha möjligheter att mot föräldrarnas vilja vidta åtgärder exempelvis när det gäller barn som misstänks bli misshandlade.

Samhällets möjligheter

Socialutredningen har i förslaget till socialtjänstlag på ett förtjänstfullt och okonventionellt sätt i positiva formuleringar angivit den ram som skall gälla för socialvårdsverksamheten. Den sk portalparagrafen anger värderingar som skall vara grundläggande i socialvårdsarbetet och i kapitlet om barn omsorg talar man exempelvis om samhällets ansvar att verka för barnens positiva utveckling. Beträffande samhällets engagemang när det gäller vård av minderåriga följer utredningen däremot traditionerna i tidigare lagstiftning. I detta lagförslag är grunderna för ingripande angivna i termer som "brister i hemmet som medför fara för hälsa och utveckling". I stället borde barnens rätt till positiva och gynnsamma uppväxtförhållanden och utvecklingsmöjligheter vara utgångspunkt för samhällets engagemang i de enskilda fallen. Samhället skulle ha att vidta åtgärder, när barnets rätt inte på ett tillfredsställande sätt tillgodosågs.

Det finns skäl för att barnens intressen i förhållande till vuxna tillvaratas på ett bättre sätt. Detta kan innebära att samhället för att tillvarata barnens bästa i högre grad borde ha möjligheter att mot föräldrarnas vilja vidta åtgärder exempelvis när det gäller barn som misstänks bli misshandlade. Diskussionen ovan om att i lagstiftningen i positiva termer ange barnens rätt och samhällets skyldighet att tillvarata denna rätt, behöver i och för sig inte innebära ett ställningstagande till att samhället exempelvis tidigare än nu skulle kunna omhänderta barn. Men en sådan lagstiftning skulle som jag ser det angripa problemet från rätt håll och påverka attityder och rättsmedvetande. Med en sådan lagstiftning som grund för information och föräldrautbildning skulle barnens livsmiljö rent av kunna förbättras i vårt land.